

Tudor Vișan-Miu

ISTORIE
CU BLAZON

PALAT, CURTENI, CEREMONII.

TRADIȚII INSTITUȚIONALE
ȘI MODELE EUROPENE LA CURȚILE REGILOR
MIHAI I ȘI CAROL AL II-LEA, 1927-1947

CORINTH
BOOKS

TUDOR VIȘAN-MIU

PALAT, CURTENI, CEREMONII

**Tradiții instituționale și modele
europene la Curțile regilor Mihai I
și Carol al II-lea, 1927–1947**

Cuvânt însoțitor de Constanța Iorga

Prefață de Cosmin Budeancă

II. CURTENII

Curte regală este, mai mult decât o instituție, o comunitate de oameni unită prin destinul care i-a adus în slujba suveranului și a familiei regale. Ierarhiile stricte care se stabileau făceau ca un număr limitat de persoane să fie în direct contact cu regele. Cum trăiau cele câteva sute de oameni angajați la Palat? De unde proveneau? Care erau relațiile dintre ei? Cât de mult le-a marcat viața serviciul la Curte?

STATUTUL PERSONALULUI CIVIL

Am putea să ne imaginăm că, într-o conversație particulară purtată înainte de 1947, un angajat al Curții ar fi spus cu mândrie: „Lucrez la Palat”. Cum ar reacționa ceilalți? L-ar privi cu admirație? S-ar gândi să-l întrebe diverse lucruri privind familia regală? I-ar cere favoruri? Cu alte cuvinte, ce statut avea personalul Casei Regale, în societate și în percepția publică?

Demnitarii Curții erau de multe ori oameni avuți, care se puteau dispensa de indemnizația pe care ar fi primit-o de la Palat⁵⁰⁹. Aceste posturi nu erau atât de bine plătite și de avantajoase precum cele din cadrul statului, dar proximitatea regelui – centru al puterii în stat – oferea un statut comparabil, într-o anumită măsură, cu cel de demnitar al statului, în termeni de influență în treburile publice, fără a avea un rol decizional. O bună parte dintre demnitarii Curții din anii 1920 și 1930 erau foști slujbași ai statului aflați spre sfârșitul carierei⁵¹⁰, pe când cei aflați în plină maturitate (precum Urdăreanu, Stavăr, Mocioni-Stârcea ș.a.) erau tentați să fie mai activi, implicați și energici, dornici de promovare. Funcționarii Palatului erau funcționari privați, întrucât Curtea regală nu era o instituție a statului, deși îl deservea pe șeful statului. La Curte erau detașați și funcționari civili de la instituțiile statului, precum Ministerul Afacerilor Străine, Direcția P.T.T., Direcția C.F.R. etc. Între funcționarii publici și cei privați, deși aveau aceeași onorabilitate, exista o diferență de statut, așa cum ne relevă o dispută în care Herfurth, funcționar P.T.T. detașat la Palat, îi atrăgea atenția lui Basset, administratorul general al Casei Regale, că „dumneavoastră sunteți un funcționar privat al M.S., iar eu un funcționar de stat”⁵¹¹.

Servitorii erau ierarhizați după un sistem prevăzut de un regulament al servitorilor din 1899 (R.S.)⁵¹², ascensiunea în grad (clasă)

⁵⁰⁹ La acest gest a recurs, de exemplu, Ioan Kalinderu, primul administrator al D.C. De asemenea, Negel nu a primit salariu ca mareșal al Curții, ci doar ca administrator al D.C.

⁵¹⁰ De exemplu, diplomații Nicolae Mișu, Ioan Stârcea, Constantin Hiott, Constantin Flondor, foștii ofițeri activi Ernest Ballif, August Spiess, N.M. Condiescu etc.

⁵¹¹ Dan Ceaicovschi, Wilhelm Herfurth, *Telegrame peste generații: de la memoriile Șefului Oficiului Domnesc de Telegraf al lui Carol I la dosarul CNSAS al strănepotului său*, Editura Vreimea, București, 2021, p. 52.

⁵¹² Mazilu, *Casa Regală a României...*, pp. 335–340.

reflectându-se și într-o schimbare de statut; era, de bună seamă, o diferență mare între a fi lacheu și intendent ... Datorită acestui sistem, servitorii Curții aveau alte posibilități de a-și schimba situația materială față de cei angajați de familii particulare, inclusiv de stabilire a unor drepturi la pensie, cuvenite apoi văduvei.

Salarii, avantaje și condiții de viață

Tentați să credem că angajații Curții se bucurau de privilegii materiale însemnate, am fi mirați să aflăm că veniturile angajaților Curții nu erau mari. Prevăzute într-un buget anual, salariile nu puteau fi crescute sau micșorate decât începând din anul următor; erau suplimentate sau diminuate, în cursul anului, prin sistemul de bonusuri și amenzi. Cel care controla plata salariilor întregului personal al Curții era administratorul Casei Regale (R.C. 1940, art. 21, alin. 7). Salariul se plătea la începutul lunii („primele 15 zile”), iar indemnizația de hrană, numită „tain”, la sfârșitul lunii („ultimele 15 zile”), într-un mod organizat (R.S., art. 9); funcționarii încasau salariul de la Casieria Regală⁵¹³, cu excepția delor detașați, care își luau salariile de la instituția de origine, primind o indemnizație suplimentară de la Curte⁵¹⁴. Demnitarii Curții mai primeau, pe lângă salariu, „cheltuieli de reprezentare”. Pentru servitori se aplica o grilă de salarizare corespunzătoare clasei căreia îi aparținea servitorul: A, B, C, D și E⁵¹⁵. Servitorii puteau

⁵¹³ Dispoziții privitoare la executarea bugetului de cheltuieli al Casei M. S. Regelui pe anul 1928. ANIC-CROf, dos. 51/ 1920, ff. 12 v – 14 v.

⁵¹⁴ Rezoluția ministrului afacerilor străine, Mihai Antonescu, privind detașarea lui Stârcea la Palat s-a făcut „păstrându-și toate drepturile și salariul de la Externe”. AMAE, Fond Problema 77, dos. S.117, f. 104.

⁵¹⁵ Cea mai înaltă categorie, A, includea intendenții și bucătarii-șefi, categoria B (cu patru clase), castelanii, camardinierii, bucătarii, mecanicii și grădinarii, categoria C (cu patru clase), lacheii, portarii, comisionarii, pivnicerii, categoria D (cu trei clase),

fi promovați la o clasă superioară după un stagiul de cel puțin trei ani, prin decizia șefului de serviciu, „numai în cazuri excepționale, spre a se răsplăti merite deosebite” (R.S., art. 4). Măririle de salarii se acordau „după merit, iar nu după anii de serviciu sau după alte considerațiuni” (R.S., art. 6).

Salariile erau date și în funcție de vechime. Din funcția de „consilier administrativ”, primită în 1930, Basset avea un salariu de 50 000 de lei. Secretarul particular, Constantin Dumitrescu, și Ioan Mamulea, medicul Curții, încasau 20 000, administratorul general, Florian Marinescu, 22 000, bibliotecarul Curții, N.M. Condiescu, 23 500, prefectul Palatului, Nicolae Drossu, 28 000, Octav Ulea, directorul Cancelariei Marelui Prinț, 11 000, iar un dactilograf (Constantin Codreanu), 2 000. Contabilii câștigau între 7 000 și 10 000 de lei, iar Ioan Rădulescu, șeful contabilității, 18 000. Salariile adjutanților erau de 7 000 de lei, iar al șefului C.M.R., generalul Ilasievici, de 9 000 (se adăugau 10 000 de cheltuieli pentru cheltuieli de reprezentare ca mareșal al Curții)⁵¹⁶. Aceste sume reprezentau salariile brute, din care se făceau rețineri pentru impozite și pensie. Ernest Urdăreanu a intrat în serviciul Curții ca ofițer de ordonanță cu un salariu de 5 000 de lei, dublându-se ca adjutant; ca prefect al Palatului, salariul său era de 20 000 lei, iar, ca mareșal, 30 000. Primind și cheltuieli de reprezentare (de 10 000 de lei, doar ca prefect) și/ sau o indemnizație de

camerierele, personalul rufăriei, cusătoresele, rânđașii bucătăriei, iar categoria E (cu patru clase), rânđașii și fochiștii. În 1899, „leafa” varia, pentru fiecare categorie (în funcție de clasă), astfel: A – între 170 și 360; B – între 105 și 185; C – între 50 și 120; D – între 20 și 150; E – între 20 și 80; iar tainul: A – 90, B – 75, C – 60, E – 40. Categoria D nu beneficia de tain. Pentru personalul grajdurilor regale exista un regim de salarizare distinct.

⁵¹⁶ „Tabel cuprinzând salariile personalului superior al Casei Regale pe anul 1930”, ANIC-CROF, Regele Carol al II-lea, dos. 201/ 1930, f. 19.

chirie (de 5 000 de lei), veniturile sale lunare, în anii 1935–1940, au fost de 35 000 de lei⁵¹⁷.

În martie 1945, cel mai bine plătit demnitar al Curții era administratorul general, Vasile Vasiliu, care primea un salariu de 122 000 de lei și cheltuieli de reprezentare de 50 000 lei. Maestrul Curții Octav Ulea avea un salariu de 92 000 de lei și primea cheltuieli de reprezentare de 25 000. Ceilalți demnitari aveau salarii între 62 000 (Ionnițiu), 47 000 (Nelly Catargi) și 42 000 (Despina Hodoș), la care se adăugau cheltuieli de reprezentare de câte 20 000, 25 000 și respectiv 15 000 de lei. Șeful C.M.R., generalul Nicolescu, primea 82 000 de lei, adjutanții, câte 52 000 (Bossy, ca prim-adjutant, avea 62 000), Vergotti, ca ofițer de ordonanță, 47 000, iar comandantul B.G.R., Bercea, 36 000. Funcționarii superiori cu cele mai mari salarii erau directorul contabilității Nicolae Urmuzescu (90 900) și directorul administrativ Pavel Ciucă (80 500), restul câștigând între 44 200 (avocatul Iuliu Sfetea, medicii Vasile Cârstea și Valentin Neagu) și 67 500 (contabilii principali Vasile Eremia, Nicolae penciu și Ștefan Statovici); bibliotecara Christina Tuduri câștiga 51 000 de lei, iar Elena Kopkow, 53 500. Dactilografii încasau între 26 800 și 34 400 de lei. Pe lângă salariu se adăugau, în cazul funcționarilor, cheltuieli de masă și subvenții pentru locuință⁵¹⁸.

Curtea regală se îngrijea de cazarea funcționarilor și servitorilor Curții, iar uneori chiar a demnitarilor. Ministrul Casei Regale, Nicolae Mișu, a locuit în Casa Nouă. Neumann avea rezervate o cameră în vechea aripă a Palatului Cotroceni, precum și un apartament la Pelișor, iar Denize, un apartament la Cotroceni, primit

⁵¹⁷ ANIC-CROf, Regele Mihai, dos. 68/ 1940, f. 2.

⁵¹⁸ „Tabel de demnitarii și funcționarii bugetari și detașați pe 30 martie 1945”, ANIC-CROf, dos. 78/ 1944.

pe când era preceptorul principelui Nicolae⁵¹⁹. În momentul angajării la Palat, în 1918, Florian Marinescu a fost găzduit într-o locuință din str. Câmpineanu nr. 28, aflată în proprietatea regelui; în 1938, odată cu exproprierile pentru degajarea Palatului, s-a relocat într-o locuință personală din strada Sf. Spiridon nr. 10.

Servitorii nu puteau sta cu familia în locuința dată de Palat decât printr-o aprobare specială, „în interesul serviciului” (R.S., art. 25). Martin Roth, electrician la Palatul Cotroceni în anii 1918–1947, a cerut, în pregătirea căsătoriei, în 1920, „a i se da o locuință cu două camere și o bucătărie nemobilate, în curtea Palatului Cotroceni”⁵²⁰. Cei care primeau locuințe prin grija Casei Regale erau datori să le păstreze în bună ordine, lucru relevat în inspecțiile periodice supervizate de directorul reședințelor regale/ prefectul Palatului.

Funcționarii și servitorii Curții beneficiau de o serie de avantaje materiale: indemnizație de hrană și/ sau posibilitatea de a lua masa la Palat, servicii medicale (asigurate de medicul Casei Regale sau decontate de Palat), cadouri la pomul de Crăciun și/ sau gratificații de Anul Nou, dreptul la permise C.F.R., bilete la teatru și operă etc.

Funcționarii și servitorii luau masa într-un mod organizat: primii erau invitați la masa marelui iar ceilalți, în funcție de categoria lor, mâncau la masa intendentului, la masa camerierelor reginei, la masa servitoarelor reginei, la masa bucătarului-șef, la

⁵¹⁹ Ciubotaru, *Viața cotidiană la Curtea Regală*, pp. 212–213.

⁵²⁰ ANIC-CROF, dos. 37/ 1920, f. 1.

masa rânđașilor de bucătărie sau la masa castelanului (*R.S.*, art. 3). Un regulament din 1883 reglementa cheltuielile Curții cu hrana personalului administrativ și a servitorilor, repartizând o anumită sumă pentru masa fiecărei categorii de personal⁵²¹. Atunci când membrii familiei regale se aflau la Sinaia, iar bucătăria de la Palatul Regal era închisă⁵²², funcționarilor și servitorilor li se acorda o indemnizație în bani pentru a lua masa pe cont propriu (*R.S.*, art. 7). Rostul sumelor exacte era de a determina bugetul destinat meselor Palatului, dar și de a ierarhiza angajații, motivându-i să promoveze. Atunci când mâncau în oraș, ei afixau și un anume statut: un mareșal al Curții, de exemplu, nu putea lua masa la o bodegă oarecare, iar un servitor nu și-ar fi permis un prânz de lux la un club elitist.

Exista tradiția ca oaspeții familiei regale – de exemplu, miniștrii plenipotențieri sau demnitarii străini – să ofere bacșișuri pentru servitori. Bacșișurile se împărțeau servitorilor după rangul lor, grupându-i în trei categorii: „partea celor din categoria I să fie îndoită cât partea unui rânđaș din categoria a III-a, iar partea din categoria a II-a să fie o medie între celelalte două” (*R.S.*, art. 24). Servitorii care primeau daruri personale nu mai erau luați în considerare la împărțirea bacșișurilor. De asemenea, le era interzis de a primi personal „bani de-a dreptul” de la un oaspete. Atunci când

⁵²¹ ANIC-CROf., dos. 31/ 1883, ff. 1–5.

⁵²² Servitorii care însoțeau familia regală la Sinaia luau masa la Castelul Peleș sau la cantină (*R.S.*, art. 5) și nu mai aveau drept de a cere un adaos de tain decât ca pe o favoare excepțională (*R.S.*, art. 11). La castel luau masa intendentul, castelanul, camerierii, servitoarele reginei, personalul bucătăriei, șoferii etc., iar la cantină (cu prânzuri pentru care se cheltuia, în 1883, între 1,30 lei și 1,90 lei), lacheii, portarii, fochistul, electricianul etc. Atunci când bucătăria castelului era închisă, restul personalului primea o indemnizație în bani pentru a plăti masa la cantină: în 1883, de la 2,30 lei/ zi (rânđașii) la 6 lei/ zi (intendentul, bucătarul-șef și prima cameristă a reginei).

un servitor se îmbolnăvea și nu se putea prezenta la muncă, nu i se scădea salariul sau tainul, în marja a două luni de absență⁵²³, și avea parte de servicii medicale și medicamente gratuite sau decontate de Palat (R.S., art. 26). Nevoile speciale ale unui angajat erau luate în seamă. În aprilie 1939, ajutorul Prefectului, Ervin Claus, raporta⁵²⁴ superiorului său, Stavăr, cazul unui subofițer croitor, Andrei Dumitrașcu⁵²⁵, care, cu doi ani și cinci luni în urmă, fusese supus unei intervenții chirurgicale pentru o boală de stomac. Aflând de situația sa, Claus l-a trimis la medicul Curții, care i-a prescris un regim alimentar special; prin urmare, croitorul a primit dispensa de a lua masa acasă, în timpul unei pauze de masă de trei ore (între 12.00–15.00).

Funcționarii și servitorii Curții aveau acces, contra cost, la produsele „Economatului” de la Sinaia, care era unul dintre cele mai bine înzestrate depozite alimentare de la acea vreme⁵²⁶. La Economat se găseau orezul moșiei regale Mănăstirea, vagonul de cafea, cacao Van Houten, ciocolata Lindt, cutii de conserve (Amieux Frères, Crosse & Blackwell) etc. „Toate resturile banchețelor și bufetelor bogate se trimiteau celor care erau copleşți de lucru”, așa că deseori funcționarii puteau să aducă „mâncare acasă

⁵²³ După aceea, salariul i se reducea astfel: cu o pătrime (după două luni), cu jumătate (după patru luni) și cu trei pătrimi (după șase luni). După un an de absență era „considerat ca ieșit din serviciu” (R.S., art. 26). Totuși, merită remarcat că Palatul păstra în serviciu, din motive umanitare, și angajați care aveau anumite infirmități. De exemplu, fochistul Florea Badea de la Palatul Regal, fiind invalid de război, „nu poate fi întrebuințat decât la lucrări ușoare”. AMNR-CMR, dos. 11, f. 529.

⁵²⁴ Referat al ajutorului Prefectului Palatului nr. 6 din 27 aprilie 1939. ANIC-CROF, dos. 181/ 1939, f. 10.

⁵²⁵ Andrei Dumitrașcu era submaestru militar clasa a 3-a; în septembrie 1939 a fost mutat la Ministerul Apărării, fiind propus de Secretariatul Casei Militare, prin adresa din 7 septembrie 1939 înaintată M.Ap.N, pentru înaintare la clasa a 2-a pe anul 1939/ 1940. ANIC-CROF, dos. 181/ 1939, ff. 13, 15.

⁵²⁶ Ciubotaru, *Viața cotidiană la Curtea Regală*, p. 157.

de la birou”. Unii se mulțumeau cu puțin: dactilograful Constantin Codreanu „până la ora prânzului muncea pe burta goală”, „bând doar câteva cafele turcești, iar, când se simțea lihnit, un pahar cu apă cu o lingură de dulceață”, „și din spirit de economie, și dintr-un ciudat obicei balcanic, turcesc de origine, pe care l-am constatat la majoritatea funcționărimii românești”⁵²⁷.

Funcționarii și servitorii Casei Regale aveau dreptul la concedii de sărbători și în timpul verii, programate încât activitatea serviciului respectiv să poată continua. De exemplu, în tabelul concediilor pentru vara anului 1927 în cadrul Administrației⁵²⁸, șeful contabilității Florian Marinescu, și-a luat concediu primul (6 iulie – 6 august), urmat de subadministratorul Nicolae Butculescu (7 august – 18 septembrie). Servitorilor, la sfârșitul anului 1942, li s-a acordat câte o săptămână între ajunul Crăciunului și Anul Nou, respectiv, până după Bobotează⁵²⁹. În prima perioadă au primit concediu 16 persoane (între care castelanul Nicolae Busuioc), iar în a doua, 10 (între care ajutorul de castelan Vasile Stanciu)⁵³⁰.

Acompanierea membrilor familiei regale în vizitele în străinătate era una dintre puținele ocazii în care angajații Curții aveau prilejul să călătorească în afara țării – concediile în străinătate nefiind atât de frecvente decât pentru demnitarii Palatului, care aveau un anume statut financiar. Membrii Curții aveau, prin legi, dreptul la permise de liberă trecere pentru C.F.R.; clasa trenului (I, II, III)

⁵²⁷ *Memorii Stârcea*, vol. II, ff. 76, 322.

⁵²⁸ ANIC-CROf., Regele Ferdinand, dos. 14/ 1927, f. 32.

⁵²⁹ Adresa Administrației Casei M.S. Regelui nr. 1596 din 19 decembrie 1942. ANIC-CROf., dos. 41/ 1942, f. 533.

⁵³⁰ „Tabel nominal de personalul de serviciu care pleacă de sărbători în permisie”, 22 decembrie 1942. ANIC-CROf., dos. 41/ 1942, f. 542.

era stabilită după funcția ocupată la Palat⁵³¹, iar călătoriile puteau fi efectuate cu acest permis numai în interes de serviciu (numai o dată pe an, în interes personal). De asemenea, demnitarii Palatului uzau de scutirile de taxe aplicate Curții regale pentru importul unor bunuri, de pildă automobile⁵³². Mașinile de serviciu purtau plăcuțe cu inscripția „S.R.” (Serviciul Regal). Pentru viața în societate, Cancelaria Curții avea rezervată o lojă sau locuri la Teatrul Național din București, inclusiv la concertele Operei⁵³³.

Decorațiile românești și străine (adesea, șefii de stat decorau membrii suitei regale în urma unei vizite oficiale a monarhului român) puteau fi văzute la uniformele cam tuturor angajaților Curții care aveau o anumită vechime⁵³⁴. Demnitarii regali puteau primi onoruri în același grad cu demnitarii din cadrul statului. Louis Basset, care a lucrat toată viața la Curte, a primit Ordinul „Steaua României” în grad de Cavaler în 1878⁵³⁵, iar după 43 de

⁵³¹ În perioada Regenței, la clasa I aveau dreptul demnitarii Curții, arh. Karel Liman și asistentul său Ioan Ernest, directorul contabilității Florian Marinescu, prima cameristă a reginei Elena Kopkow; la clasa a II-a: funcționarii și șefii de servicii, camerierii și cameristele; la clasa a III-a: lacheii, rânđașii, ajutorii. „Dispoziții relative la eliberarea permiselor de liberă călătorie pe C.F.R.”, 28 februarie 1928. ANIC-CROF, dos. 51/ 1920, f. 16 v.

⁵³² În anii 1930–1940, demnitarii Curții au importat 50 de automobile: Mocioni – Hispano-Suiza (1930), Chrysler (1932), Buick (1935), Lincoln (1937) și Lincoln-Zephyr (1939); Drosu – Lincoln (1930); Puiu Dumitrescu – Nash (1932); Buhman – Chevrolet (1935) și Buick (1939); Ernest Urdăreanu 7 mașini – Mercedes-Benz, Buick (1936), BMW, Cadillac (caroserie Imperial) (1937), LaSalle (1938), BMW (1938) și Citroën (1939); Mănoiu și Octav Ulea – Buick (1938/ 1939); arh. Lorenz – Chrysler (1932) și Cadillac (1935); Rusescu – LaSalle (1939); Cociu – Plymouth (1940) ș.a. ANIC-PCM, dos. 183/ 1940, ff. 21–22.

⁵³³ D.M. a ministrului Cultelor și Artelor nr. 28 771/ 1895/ 1937. *MOF*, nr. 257, 6 noiembrie 1937, pp. 8 724–8 725; D.M. a ministrului Cultelor și Artelor nr. 52 939 din 5 noiembrie 1940. *MOF*, nr. 260, 6 noiembrie 1940, pp. 6 342–6 343.

⁵³⁴ Maestrul Curții ținea un registru al decorațiilor deținute de către demnitarii Curții și funcționarii Casei Regale. Pentru exemple din anii 1940, vezi ANIC-CROF, dos. 23/ 1942; dos. 43/ 1947.

⁵³⁵ *Î.D.R.* nr. 114. *MOF*, nr. 18, 24 ianuarie/ 5 februarie 1878, p. 361.

ani, Ordinul „Coroana României” în grad de Mare Cruce⁵³⁶. De asemenea, când Ballif a fost numit „mare maestru al Curții” în martie 1937, regele i-a conferit Ordinul „Serviciul Credincios” în grad de Mare Cruce⁵³⁷, iar un an mai târziu, după ce îl numise consilier regal în martie 1938, Ordinul „Carol I” în grad de Mare Cruce⁵³⁸. Funcționarii și personalul inferior puteau primi Medalia „Serviciul Credincios” și Crucea „Serviciul Credincios”, instituite de regele Carol I „drept răsplătire a serviciilor civile și militare aduse Statului în toate ramurile activității publice”⁵³⁹.

Îndatoriri și obligații

De la angajații Curții se aștepta un serviciu devotat și o bună conduită, în interior și exterior. Prevederile stricte care se aplicau servitorilor, valabile în bună măsură și în cazul funcționarilor, ne dau o imagine asupra unei anume rigori. Servitorii erau angajați „pe un timp nehotărât” și puteau fi „concediați oricând, fie pentru greșeli în contra disciplinei, fie în interesul serviciului” (R.S., art. 1); nu puteau „ridica pretenții din cauza mutării lor” între reședințele regale din București și Sinaia (R.S., art. 12); se aflau sub ordinele imediate ale unui șef de serviciu, care „hotărăște îndatoririle fiecăruia, precum și orele de intrare, ieșire și schimb de serviciu” (R.S., art. 13) și poate da „instrucțiuni speciale pentru

⁵³⁶ Î.D.R. nr. 607 din 25 februarie 1921. *MOf*, nr. 263, 4 martie 1921, p. 11 675.

⁵³⁷ Î.D.R. nr. 1 245 din 15 martie 1937. *MOf*, nr. 67, 22 martie 1937, p. 2 753.

⁵³⁸ Î.D.R. nr. 4 141 din 7 decembrie 1938. *MOf*, nr. 290, 13 decembrie 1938, p. 5 898, republicat în *MOf*, nr. 291, 14 decembrie 1938, p. 5 920.

⁵³⁹ Regulamentul pentru instituirea Crucii și Medaliei „Serviciul Credincios”, promulgat prin Î.D.R. nr. 3 057 din 11 octombrie 1906. *MOf*, nr. 176, 4 noiembrie 1906, pp. 6 506–6 508, apud S. Câlția, *Decorațiile României*, vol. I, pp. 192–197. Vezi și regulamentul anterior al medaliei „Serviciul Credincios”, promulgat prin decretul domnesc nr. 882 din 8 aprilie 1878. *MOf*, nr. 91, 23 aprilie 1878, pp. 2 536–2 537, apud S. Câlția, *Decorațiile României*, vol. I, pp. 62–63.

fiecare parte a serviciului” (R.S., art. 31). Servitorii care „vor fi slujit cu credință și spre deplina mulțumire a șefilor lor” pentru cel puțin 10 ani, considerați ca „stagiu” minim, puteau fi angajați definitiv, câștigând și dreptul la pensie (R.S., art. 2). Un servitor se putea căsători numai cu autorizația Administrației Curții, care asigura și urmașilor dreptul de a beneficia de pe urma pensiei sale: „în lipsa acestei autorizații, înscrisă în livretul său de serviciu, servitorul nu va avea drept la pensie decât pentru el singur” (R.S., art. 28).

Servitorii erau datori să aibă o „purtare corectă și cuviincioasă”, atât în serviciu, cât și în afara lui, față de superiori și „mai cu seamă, față cu persoanele care vin la Palat”, chemate în audiență sau venite să semneze în registrul Palatului. În fața persoanelor străine venite la Palat, servitorii „vor sta totdeauna în picioare”, iar în afara serviciului „vor saluta respectuos pe toți marii demnitari ai Statului, precum și pe șefii lor” (R.S., art. 14). În interiorul Palatului, servitorii nu aveau dreptul să primească „persoane străine” care nu aveau un motiv legitim de a se prezenta, fie rude, fie cunoscuți. De asemenea, în timpul serviciului le erau interzise fumatul, jocul de cărți, „zgomotul” și „orice fapt care ar tulbura liniștea și buna orânduială” (R.S., art. 15). Servitorilor le era interzis să facă „împrumuturi de bani între dâșșii” (R.S., art. 17).

Imaginea personalului Curții era foarte importantă. „Servitorul este ținut a-și păstra livrea sau uniforma curată și în bună regulă” (R.S., art. 19). În afara serviciului, servitorii nu puteau purta uniforma în locuri publice „dacă nu sunt anume orânduiri pentru aceasta” (R.S., art. 16). Servitorii erau recompensați sau pedepsiți pentru felul în care își îndeplineau serviciul, dar și pentru chestiuni colaterale, de exemplu felul în care își întrețineau uniforma: „se vor da recompense bănești celor ce o vor păstra mai bine, iar

acei care o vor ține în proastă stare vor fi pedepsiți” (R.S., art. 19). Servitorii puteau fi recompensați prin „lauda înscrisă în carnetul de serviciu”, sporirea salariului, înaintarea în grad, angajarea definitivă cu drept de pensie și primirea unor însemne onorifice din partea regelui (R.S., art. 21). În oglindă, puteau fi pedepsiți prin „reprimandă [mustrare] înscrisă în livretul de serviciu”, amendă (până la nivelul maxim echivalent cu salariul pe o lună), pierderea dreptului la bacșiș sau a gratificației de Anul Nou, scăderea salariului, retrogradarea într-o clasă inferioară sau concedierea, „cu pierderea dreptului de pensie” (R.S., art. 22)⁵⁴⁰.

Servitorul avea dreptul de a-și reclama superiorul direct, dar reclamația sa – întotdeauna scrisă – era adusă la cunoștința șefului, care o putea adnota cu observațiile sale înainte de a o transmite mai sus (R.S., art. 29). Servitorul avea permisiunea de a adresa direct suveranului petiții sau reclamații, dar numai cu autorizația șefului (R.S., art. 30). În spiritul epocii, la Palat erau complet excluse acțiunile care amintesc astăzi de forme de organizare sindicală. Ca atare, „petițiile colective, fie către Majestațile Lor, fie către Administrație, sunt oprite” (R.S., art. 30). Situațiile care ajungeau dincolo de zidurile Palatului erau considerate de o mai mare gravitate. Angajaților li se cerea o perfectă discreție asupra celor ce vedeau, auzeau și discutau la Palat. Servitorilor, îndeosebi celor în serviciul direct al membrilor familiei regale, le era interzis să relateze orice întâmplări „văzute sau auzite” în timpul serviciului (R.S., art. 17). Divulgarea unor fapte aflate prin intermediul slujbei de la Palat era sancționată imediat, prin concedierea servitorului „bârfitor” (R.S., art. 18). Pentru abateri de la conduită, făptașii

⁵⁴⁰ Recompensele și pedepsele erau înscrise în livretul servitorului și consemnate într-un jurnal ținut de șeful de serviciu (R.S., art. 23).

erau muștrați, putând fi sancționați cu o amendă sau cu eliberarea din serviciu. „Orice plângere dreaptă din partea unei persoane străine Palatului atrage pentru vinovat o pedeapsă îndoită” (R.S., art. 14), putând merge până la „izgonirea” (concedierea) servitorului (R.S., art. 16). Un motiv legitim de plângere – și (în caz de recidivă) concediere – era acumularea de „datorii pe la birtași sau pe la comercianți”, în calitate de consumator ca persoană particulară (R.S., art. 17).

La moartea unui servitor, Administrația Casei Regale oferea familiei un ajutor pentru înmormântare (R.S., art. 27)⁵⁴¹. Pentru înmormântarea lui Steinbach, în mai 1927, Curtea a cheltuit 8 240 lei (din care 2 000 de lei pentru transportul cu dricul de la sanatoriu la cimitirul Bellu, 5 300 lei antreprenorului de pompe funebre Ioan I. Costescu pentru un coșciug de stejar masiv și 940 lei pentru necrologul în *Bukarester-Tageblatt*), iar văduvei i s-a plătit salariul defunctului de până la sfârșitul anului, urmând ca de la 1 ianuarie 1928 să beneficieze de pensie, conform regulamentului⁵⁴².

Când se fac economii ... și se înăsprește controlul

Condițiile vieții de la Palat s-au menținut relativ constante în anii de după Marea Unire. După marea criză financiară din 1929, Curtea regală și-a reajustat bugetul în funcție de noua situație economică a țării⁵⁴³. În mod paradoxal, deși, în timpul domniei regelui Carol al II-lea, Palatul a primit o serie de înlesniri din partea

⁵⁴¹ Cuantumul erau stabilite în funcție de categoria din care făcea parte servitorul: în 1899, A, B – 400 lei, C, D – 300 lei, E – 250 lei.

⁵⁴² ANIC-CROf, Regele Ferdinand I, dos. 24/ 1927, ff. 197–200, 202.

⁵⁴³ În perioada Regenței, lista civilă a regelui și membrilor familiei regale au fost stabilite, la 9 august 1927, conform valorilor din 7 iunie 1923. Ciubotaru, *Viața cotidiană la Curtea Regală*, p. 154.

autorităților statului, a recurs și la tăieri care afectau direct personalul. Când, de Crăciunul anului 1936, angajaților le-au fost anulate unele avantaje („dreptul de a face rețetele prescrise de medicul Curții, fără plată, la farmacia Curții regale” și gratificațiile de Anul Nou) „pentru a face economii”, aceștia au deplâns măsurile luate⁵⁴⁴.

Economii mult mai dure au fost impuse de guvernul Antonescu, ducând inclusiv la concedieri și reducerea sau oprirea angajărilor. Fostul maestru de vânătoare, cehul Iosef Vanek, plecase în vara anului 1940 spre ce rămăsese din țara natală (Protectoratul Boemiei), dar i s-a refuzat intrarea fără avizul Reichului. Cerând, în septembrie 1940, reangajarea în serviciul Curții, i s-a răspuns că, „pentru motive de economii bugetare”, reintegrarea lui în serviciul Vânătorilor Regale „nu este posibilă”⁵⁴⁵.

În septembrie 1940, funcționarilor Curții li s-a aplicat aceeași restricție impusă funcționarilor de stat, care și-au pierdut dreptul de a ocupa locuri în consiliile de administrație ale unor societăți comerciale. Până atunci, aveau deplina libertate de a se alătura oricăror organizații culturale, comerciale, industriale etc., chiar dacă, în martie 1936, li s-a cerut să obțină în prealabil autorizația scrisă a regelui⁵⁴⁶. Guvernarea Antonescu a introdus principiul „conflictului de interese” între funcțiile publice și pozițiile în cadrul unor societăți comerciale, care a fost integrat și în regulamentul din 1940 (art. 16). Prin urmare, mareșalul Curții a cerut tuturor angajaților Curții să demisioneze până la 6 noiembrie din orice alte funcții decât cele de la Palat, „știut fiind că în caz contrar vor fi obligați a renunța la demnitatea sau funcția ce îndeplinesc la

⁵⁴⁴ Buhman, *Memorii*, p. 415.

⁵⁴⁵ ANIC-CROf, Regele Mihai, dos. 53/ 1940, ff. 12–14.

⁵⁴⁶ Decizia regală nr. 2 din 10 martie 1936. ANIC-CROf, dos. 130/ 1936, f. 52.

Casa Majestății Sale Regelui”⁵⁴⁷. Funcționarii s-au conformat: de exemplu, Ioan Cociu și Nicolae Fleșeriu și-au anunțat demisia din funcțiile de cenzori în C.A.-urile unor societăți anonime, primul la S.A.R.D.E.P. (S.A.R. pentru Dezvoltarea Exportului Petrolului), al doilea la S.T.A.D. (S.A.R. de Transporturi Apă și Depozitare)⁵⁴⁸. La 29 octombrie 1940, în vederea angajării ca secretar particular al regelui Mihai, Ioan Mocioni-Stârcea s-a retras din consiliul de administrație al Băncii Comerciale Române, menționând în mod expres faptul că această calitate devenise incompatibilă cu viitoarea sa funcție în cadrul Curții regale⁵⁴⁹.

În vremuri de război

Odată cu decretarea mobilizării generale, funcționarii și servitorii Curții considerați indispensabili au fost „mobilizați pentru lucru”, C.M.R. corespondând cu M.St.M./ M.C.G.⁵⁵⁰ pentru a obține scutirile de mobilizare pe front. În general, acestea se aprobau. Chiar ofițerii activi puteau fi scutiți, temporar, de mobilizare: la 11 iulie 1941, șeful C.M.R., Mardare, cerea M.C.G. demobilizarea colonelului Râmniceanu, care conducea administrația secheștră a bunurilor fostului suveran Carol al II-lea⁵⁵¹; o lună mai

⁵⁴⁷ Circulară interioară a mareșalului Curții nr. 1 din 29 octombrie 1940. ANIC-CROf., Regele Mihai, dos. 53/ 1940, f. 45.

⁵⁴⁸ Corespondența dintre mareșalul Curții și prefectura Palatului din 12 și 16 octombrie 1940. ANIC-CROf., Regele Mihai, dos. 53/ 1940, ff. 43–45.

⁵⁴⁹ ANIC, Fond Mocioni, dos. I.10, f. 1.

⁵⁵⁰ M.C.G. a fost constituit la 22 iunie 1941, fiind desființat la 22 noiembrie 1941, când M.St.M. a fost redenumit „Marele Stat Major General”. Eșalonul I al M.C.G. a fost mobilizat la 8 august 1942, cu punctul de conducere la Rostov, fiind înapoiat la București și reintegrat în M.St.M.G. la 15 ianuarie 1943. Ion Giurcă, Maria Georgescu, *Statul Major General Român: 1859–1950. Organizare și atribuții funcționale*, Editura Militară, București, 2012, pp. 229, 234, 236, 242, 250–251.

⁵⁵¹ AMNR-CMR, dos. 11, f. 317.

târziu, când Râmniceanu a predat gestiunea lui Marinescu, a fost trimis pe frontul de est. Mobilizarea pentru lucru înceta odată cu sfârșitul serviciului la Palat⁵⁵², ceea ce făcea personalul mult mai alert, știind că eventuala concediere va atrage trimiterea pe front.

Membrii Curții puteau obține, în unele situații, și scutiri pentru rechiziții: de exemplu, mai mulți demnitari ai Palatului au primit dreptul de a dispune în continuare de autoturismul personal⁵⁵³. În octombrie 1944, Administrația Curții cerea să se intervină pe lângă Comandamentul Armatei Sovietice pentru a preveni orice rechiziții de la moșiile regale⁵⁵⁴.

Din cauza scumpirii vieții și a penuriilor, Curtea a continuat să ofere angajaților și pensionarilor ei posibilitatea de a se alimenta contra cost din stocurile Economatului, cu toate că, susține Stârcea în memorii, în 1940, 90% din stocuri au fost ridicate din ordinul guvernului Antonescu, motivându-se că „Palatul nu avea nevoie de rezerve cu care se pot hrăni regimente”⁵⁵⁵. În iarna 1943/ 1944 fuseseră distribuite 152 de kilograme de orez și 188 de zahăr pentru 76 de pensionari ai Curții⁵⁵⁶. De asemenea, au fost împărțite și alte ajutoare, precum lemne de foc.

⁵⁵² Avocatul Casei Regale, Sorin Petroniu, sublocotenent în rezervă din evidențele R. 2 Artilerie Grea, a fost mobilizat pentru lucru la Palat și la Întreprinderile Prințului Bibescu. Demisionând de la Curte la 1 mai 1943, C.M.R. a cerut anularea ordinului de mobilizare pentru lucru. AMNR-CMR, dos. 11, f. 523; dos. 14, f. 52.

⁵⁵³ Într-o adresă a Mareșalatlui către C.M.R. din 4 martie 1944 sunt menționate mașinile a cinci persoane pentru care se cerea prelungirea scutirii de rechiziție: Octav Ulea (Packard), Iorgu Ghica (DKW), Nelly Catargi (Chrysler), Elisabeta Ghica (?), Gheorghe Ionescu-Bălăceanu (Renault). AMNR-CMR, dos. 11, f. 598.

⁵⁵⁴ ANIC-CROf, dos. 73/ 1944, f. 89.

⁵⁵⁵ *Memorii Stârcea*, vol. II, f. 76.

⁵⁵⁶ Au fost distribuite câte 2 kilograme din fiecare produs de persoană, iar 12 funcționari superiori primiseră 3 kilograme de zahăr în plus: Brociner, Butculescu, văduvele lui Basset, Drosu, Steinbach, Litarczek ș.a. În vara 1944 au fost distribuite cam câte 140 kg. de orez și zahăr pentru 67 de pensionari. ANIC-CROf, dos. 114/ 1944, ff. 1–3, 81–82.

Istoria cu blazon este istoria elitelor autentice. Este povestea unei lumi care a strălucit prin stil, prin inteligență, bun-gust și subtilitatea conversației din saloane. Este istoria unor oameni care au fost binecuvântați nu numai cu avere și ranguri, ci și cu patriotism, spirit de sacrificiu și simțul datoriei.

Studii istorice, jurnale, memorii, monografii, evocări, literatură „cu ștaif”, reeditări sau mărturii inedite ne vor ajuta să recuperăm istoria dramatică și plină de farmec a vechilor elite românești sau de pe alte meleaguri.

Purtați de dorința de a ne aminti cine suntem, să deschidem vechile cufere rămase de la bunici, să suflăm praful de pe blazon și să-l purtăm, cu mândrie, pe o carte.

„Paradoxul acestei cărți este că, deși are o filiație universitară și un stil specific unui text academic, așa cum, de altfel, mărturisește și autorul, ea capătă pe măsura înaintării în lectură o inspirată și tulburătoare viziune, asemenea unui film de lung metraj cu tot ce înseamnă scenariu, personaje, decor, recuzită. Totul pare filmat în ralanti, ca un cadou oferit cititorului pentru a avea răgazul să descopere și să înțeleagă pe îndelete întreaga orânduire a Curtii Regale a României, sub toți cei patru monarhi ai săi. Pentru cunoscătorii, mai puțin cunoscătorii și deloc cunoscătorii acestei părți din formarea națiunii noastre, ea este oglinda fidelă a unor epoci cu tulburările și măreția lor, dar, îndeosebi, cu tot ce a avut și are România mai bun.”

Constanța Iorga

„Consecvent cu sine, și pentru această lucrare Tudor Vișan-Miu a studiat arhive, presă, jurnale, memorii, corespondență și, bineînțeles, bibliografia de specialitate. De altfel, interesul de cercetare specific pentru tema regalității i-a oferit posibilitatea de a accesa o cantitate copleșitoare de informații, pe care le-a coroborat cu mult profesionalism. A rezultat o lucrare complexă, bine echilibrată și structurată, care se deosebește treptat, pe măsură ce lectura avansează. Tudor Vișan-Miu are un stil fluid și agreabil – care se regăsește și în formula editorială de față. Ca atare, rezultatul poate satisface atât publicul larg interesat de istoria contemporană, cât și exigențele specialiștilor în domeniu.”

Cosmin Budeancă

De savurat
alături de
vinurile
Tohani

Carte recomandată de

Historia

